

man glædes over den Skarpsindighed, der er lagt for Dagen ved Tolkningen af Fundamenterne til det nordlige Bygningskompleks. Det virker helt overbevisende, at man her staar overfor Resterne af et Hus, som la Cour karakteriserer som »stue-herberg-typen» og som typologisk lader sig knytte til en overordentlig udbredt Hustype. Denne Tolkning vil givetvis vise sig at lette Forstaaelsen af mangt et Bygningsspor, som maatte blive fremgravet i Fremtiden.

De historiske Kilder om Borgen svigter helt, men takket være Fundenes Mængde og Alsidighed, føles Savnet af konkrete historiske Oplysninger ikke saa tungt, som man umiddelbart kunde vente.

Det virker overbevisende, at Borgens voldelige Undergang har fundet Sted i Uro-aarene 1341-46 og at den, besat af Holstenerne eller deres Tilhængere faldt for Kongens Angreb.

I det sidste Hovedafsnit, Den historiske Ramme, gives med Baggrund i Fundene en livfuld Redegørelse for Hverdagen paa Borgen, og i Skildringen af dens dramatiske Endeligt, viser la Cour sig som en sand Bataillemaler.

Med dette Afsnit gøres hele det tunge arkæologiske Stof tilgængeligt ogsaa for de mange, der staar udenfor den arkæologiske Fagkreds. Der er særlig Grund til at fremhæve dette Afsnit, der som oftest maa savnes i tilsvarende videnskabelige Arbejder.

Hans Stiesdal

Højesteret 1661-1961. Udgivet på Højesterets foranstaltning i trehundredåret for udstedelsen af Forordning om dend Høieste Rettis administration i Danmarck den 14. februar 1661 af Povl Bagge, Jep Lauesen Frost og Bernt Hjejle. Bd. 1-II. Kbh. 1961. 550 + 579 s.

Højesterets 300-års dag 1961 er blevet fejret ved udgivelsen af et stort værk om rettens historie. Jurister og historikere har forenet sig om at skabe den samlede fremstilling, vi hidtil har savnet, indgående og med fyldigt noteapparat. Hvad udstyret angår, præsenterer de to bind sig endda meget smukt. Ikke mindst historikeren vil påskønne at man har taget initiativ til at udgive et værk af en sådan standard.

En kort indholdsoversigt vil vise, hvor meget man har skullet spænde over for at give emnet, hvad der tilkom det. Magister Svend Ellehøj har skrevet næsten halvdelen af første bind: rettens

grundlæggelse, rettens geografiske virkefelt, rettens organisation og ydre fremtræden og rettens forhold til regeringen indtil 1746. Magister Harald Langberg har i afsnittet om »rettens sæde« skildret de skiftende højesteretslokaler og deres indretning, og dr. Georg Nørregård har dels behandlet rettens forhold til regeringen fra 1746 til 1849, dels forholdet til offentligheden gennem hele perioden. — Heroverfor står juristernes bidrag: professor Bent Christensens redegørelse for rettens forhold til regeringen efter 1849, professor Thøger Niensens afsnit om rettergangsmåden; professor Stig Juul har skrevet om rettens domspraksis som retskilde (privatretten), justitssekretær Tage Holmboe — der har været redaktionsudvalgets sekretær — har redegjort for straffetretten. — Videre nogle korte afsnit om rettens rekruttering og om advokaterne, skrevet af Tage Holmboe i samarbejde med Arild Falk-Jensen og H. Hjorth-Nielsen, og de to sidstnævnte har udarbejdet den »stat«, der hører sig til i et jubilæumsskrift. Og til slut et lille kapitel, som en historiker vil være specielt glad ved: arkivar Aage Raschs oversigt over Højesterets arkiv.

En sådan udstykning er naturlig og nødvendig, hvis man inden for en nogenlunde overskuelig årrække skal få skabt en indgående og sagkyndig behandling. Man har fået en række afhandlinger, der tilsammen dækker de væsentligste sider af Højesterets historie, men som ikke har meget til fælles i bærende synspunkter, og som i høj grad varierer med hensyn til disposition og fremstillingsform. Særlig i afsnittene om rettens forhold til regeringen træder det skarpt frem, hvor forskelligt jurister og historikere griber et sådant emne an; kontrasten svækker helheden, men det kan ses som en fordel, at man i et værk af denne art får præsenteret begge måder at anskue tingene på. Bortset fra disse tre afsnit har forfatterne behandlet hver sit emne gennem hele den 300-årige periode. Den saglige inddeling har måttet dominere på bekostning af den tidsmæssige sammenhæng, som historikeren uvilkårligt vil søge at etablere. Det er klart og overskueligt og sikkert også praktisk for mange af dem, der benytter værket. Den, der vil danne sig et historisk sammenhængende indtryk af rettens udvikling gennem tiderne, og som ikke på forhånd er vel bevandret i emnet, bliver nok nødt til at gennemløbe »Højesteret 1661—1961« mere end én gang, før brudstykkerne samler sig til et mønster; men en kronologisk opdeling var næppe gennemførlig og kan blive praktisk talt uoverskuelig. — Sophus Vedels gamle og i mange henseender fortjenstfulde arbejde om Højesteret indtil 1790 er et skræmmende eksempel i så henseende.

Derimod kunne den, der læser hele værket i sammenhæng,

nok have ønsket afsnittene lidt anderledes placeret. Det er utvivlsomt god systematik, at man efter indledningen om rettens grundlæggelse redegør for, hvilke geografiske områder Højesteret har virket for i tidens løb, men for den, der vil læse om den danske højesteret, virker det nu lidt afsporende således at starte med et langt, velskrevet og sagkyndigt afsnit om Norge, atlantehavsøerne og tropekolonierne samt om hertugdømmernes særlige forhold, inden man iøvrigt har set retten i funktion. Man kunne have ønsket de grundlæggende afsnit om rettens organisation og rekruttering og om rettergangsmåden anbragt umiddelbart efter indledningen.

En følge af værkets opbygning er, at der findes ikke så få gentagelser. Redaktionen har selv fremhævet dette i forordet og med rette sagt, at gentagelser ikke kunne undgås, hvis hvert enkelt afsnit skulle fremtræde som en helhed. I virkeligheden er det af betydelig interesse at se forskellige forfattere behandle samme problem — f. eks. Thøger Nielsen og Stig Iuul om præjudikaternes betydning — men man kan komme ud for overraskelser. Således Stig Iuuls redegørelse for, hvorledes kongens personlige opfattelse af en sag har været afgørende for herredagens rettertings domme før 1660, også i tilfælde, hvor et flertal af rigsråderne ville dømme anderledes; et forhold, der muligvis kan forklare, at man ikke har fundet det påkrævet udtrykkeligt at anføre kongens øverste domsmagt i kongeloven: den var noget på forhånd givet. En meget fristende forklaring på en besynderlig lakune i kongeloven; men hvem vil drømme om at søge dette i afsnittet om Højesterets domspraksis som retskilde? Det kan ikke nægtes, at den, der fuldt ud vil drage nytte af »Højesteret 1661—1961«, gør vel i at studere indholdsfortegnelsen grundigt¹. Men set i forhold til den rigdom, dette værk rummer af oplysninger og sagkyndige vurderinger, er det småindvendinger.

Ingen dansk institution synes at have udvist en sådan fasthed og kontinuitet som Højesteret. Begivenhederne 1848—49 medførte ikke umiddelbart² væsentlige ændringer i rettens virksomhed; der skete ikke meget mere, end at den højtidelige årlige åbning af Højesteret ophørte — lidt trist, men inderlig fornuftigt — og at den kongelige tronstol med tilhørende symbolik og tiltale-

¹ Sagregister savnes; men et fyldestgørende sagregister måtte unægtelig være svulmet op til et leksikon af ganske antageligt format, og så indgående og overskuelig som indholdsfortegnelsen er, gør den god nytte.

² Anderledes naturligvis på længere sigt, da retsreformen endelig gennemførtes. Den nærmeste dyberegående virkning efter 1849 var vel loven af 1856, hvorefter Højesterets domme blev ledsaget af præmisser.

former forsvandt fra retslokalet (tronstolen blev endda fjernet så diskret, at man ikke med sikkerhed kan fastslå, hvornår det skete). Og på samme måde er det nærliggende at anlægge det synspunkt, at selve Højesterets grundlæggelse 1661 ikke betyder noget afgørende brud med udviklingen. Den bestående ordning af den øverste retspleje var efter tidens forhold så fyldestgørende, at man ved statsomvæltningen 1660 næppe kan have følt noget stærkt behov for ændringer på dette punkt. Det var dog næppe ønsker om retsreformer, der var bestemmende for planerne om at forene administration og højeste domstol i kancelliet eller i det Righofkanslerens kollegium, som forfatteren af »Regierungs Policey« opererer med. Og bortset fra princippet om standsparitet indebar forordningen om rettens grundlæggelse februar 1661 ikke noget brud med traditionerne; når forordningen er så tyndbenet, som den er, fristes man til at se det som udtryk for, at bestående praksis foreløbig føltes fyldestgørende, når blot rigsråderne suppleredes med et passende antal lærde og borgerlige assessorer. Men det er det evige problem om, hvad Frederik 3. på givet tidspunkt kan have villet eller ønsket, og hvor megen plan og sammenhæng man tør formode bag begivenhederne¹. Det bliver jo næsten et personligt skøn, om man med Stig Juul² vil se forordningen af 14. februar 1661 som det gamle rigsråds »sidste knæk«, eller om man vil synes at kongen ved at bevare rigsråder som dommere i den nye højesteret netop ønskede at vise moderation og en vis respekt for kontinuiteten. Fra den smule, der er igen af Statskollegiets overvejelser, ses det, at man her havde tænkt sig en bestemmelse om, at når assessorerne ikke var enige om en dom, skulle afgørelsen ligge hos kongen. Ellehøjs klare og velovervejede fremstilling peger på, hvad dette *kan* tænkes at indebære: har det været meningen, at dommerne i andre tilfælde skulle domme uafhængigt af kongen? i så fald turde det være forståeligt, at reglen ikke fandt nåde for Frederik 3.'s øjne. Efter det foreliggende er det i hvert fald naturligt at formode, at Frederik 3. ikke foreløbig har ønsket at binde sig til alt for præcise bestemmelser. Og hvis man vil fremhæve, at forandringerne i første omgang ikke virker særlig revolutionerende, så er der unægtelig i de følgende årtier momenter, der indebærer meget væsentlige ændringer i forhold til tiden før 1660. De domme, der var blevet fældet på herredagens retterting, var

¹ Som baggrund for rettens grundlæggelse har Ellehøj givet en indgående behandling af hele statsomvæltningen. Det er sagligt velbegrundet, selv om nogle læsere måske vil finde det lidt strengt, at man først på side 28 kommer i gang med højesteretsproblemerne.

² Ugeskr. f. Retsv. 1961 B, s. 43 ff.

ganske naturligt blevet opfattet som retsstiftende lovfortolkninger — og om herredagens kompetence i så henseende kunne der ikke råde nogen tvivl, så vist som kongen og rigsrådet i forening havde den lovgivende magt. Heroverfor er det ganske karakteristisk, at den tidlige enevælde ikke vil tillade, at Højesterets domme får karakter af lovfortolkning, og de må ikke være ledsaget af præmisser. Fremdeles vil man, atter i modsætning til tidligere, at præjudikater ikke skal være bindende for retten — officielt er det kongen, der dommer, og hans magt tør ikke begrænses — og det er gennem lange tider udtrykkelig forbudt sagførerne at anføre præjudikater i deres indlæg.

Man kan fremhæve kontinuiteten i rettens historie efter 1660 og dens ønske om at »forblive sig selv lig«; men de forandringer, der efterhånden kom, var meget væsentlige, selv om de kom gradvis og i nogle tilfælde næsten umærkeligt. Selvfølgelig kunne man ikke skabe en rimelig retspraksis uden at tage hensyn til præjudikaterne, og i tidens løb blev de aldeles afgørende for dommernes holdning, selv om det kneb betydeligt, fordi man hverken havde »visdomsbøger« eller brugbare sagregistre til protokollerne; man måtte holde sig til hukommelsen og gjorde da lejlighedsvis sære hop. Afgørende for rettens hele stilling blev vel, at der inden for den store kreds af mænd, der officielt var udpeget til at virke i retten, med en vis nødvendighed og forholdsvis hurtigt dannedes en inderkreds, der under ledelse af justitiarius gjorde det egentlige arbejde, og det er bemærkelsesværdigt, hvorledes de efterhånden har formået at hævde rettens autoritet og uafhængighed. Man tør måske her anføre J. H. Deuntzers vurdering af de domme, som Højesteret afsagde i 1683: de udmærker sig »i langt højere grad, end man vistnok i almindelighed tiltror tiden og de daværende dommere, ved konsekvens, sund juridisk opfattelse og en naturlig betragtning af de foreliggende retsforhold«¹. Man kan tilføje, at denne retstradition har enevælden ikke æren af at have skabt.

I fremstillingen af Højesterets forhold til regeringen bliver Svend Ellehøjs afsnit om tiden indtil 1746 på en vis måde det mest afgørende; den ret uafhængige stilling, der uden egentlig modstand fastlagdes ved bestemmelser efter 1746, og ligeledes den skelsættende ordning af 1771 må vel siges at stå som naturlige konsekvenser af, hvad der var under udvikling før 1746. Det er værdifuldt, at Ellehøj har fået plads til en bred behandling og kunnet diskutere problemerne f. eks. om rettens sammensætning, uanset at dette også er behandlet andetsteds.

For en senere tid har det været naturligt at betragte kongens

¹ Højesteret i 1683, s. 69.

kontrolmuligheder og lejlighedsvis indgreb i den første tid som noget principielt forkasteligt. Samtiden turde have set anderledes på det. Det tør næppe overses, at den tomme kongelige tronstol i højesteretssalen gennem lange tider kan have bidraget væsentligt til at højne rettens anseelse, og at det i begyndelsen næppe føltes ydmygende, men tværtimod afstivende for Højesteret, at man i så mange tilfælde kunne eller skulle henskyde afgørelser til kongen. Man kan fremhæve de juridisk betænkelige momenter ved sagerne mod Kaj Lykke og Ulfeldt; egentlig må man vist snarere undre sig over, at retten vovede at slå til over for Søren Kornerup. Det indgår vel i hvert fald i lægmands retsopfattelse, at man gerne ser landets øverste domstol udrustet med en sådan myndighed og en sådan vilje til at værne retten, at den kan gå imod lige meget hvilke magthavere og få sin afgørelse respekteret; men det turde være urimeligt og urealistisk at gå i rette med den dømmende magt, hvis den gennem tiderne ikke fuldt ud har levet op til idealet. I sit afsnit om rettens forhold til regeringen efter 1849 stiller Bent Christensen sig noget reserveret over for tanken om domstolene som repræsentanter for en verdensfjern, abstrakt retfærdighed, »idealet om domstolene som en isoleret, neutral enklave i et samfund, der iøvrigt akcepterer, at grundlæggende afgørelser i det økonomiske og politiske liv træffes i forhandling eller om nødvendigt — ublodig — strid mellem organiserede synspunkter og interesser. Efter denne forfatters mening er domstolenes neutralitet, hvor væsentlige politiske spørgsmål undtagelsesvis står på spil, en umulighed« —. (I, 353). Historikeren vil vist være den sidste til at gøre indsigelse her.

Medens Georg Nørregård i sit afsnit om forholdet til regeringen 1746—1849 naturligt har givet en indgående behandling af de politiske sager — ikke mindst pressesagerne — har Bent Christensen i sit efterfølgende afsnit nøjedes med at tage nogle typiske tilfælde frem. Her havde en historiker ikke haft noget imod en fyldigere behandling, f. eks. en fornyet prøvelse af Troels G. Jørgensens vurdering af det nationalliberale opgør med Højesteret omkring og efter rigsretssagen 1855—56 eller af rettens standpunkt til provisorielovgivningen i 1880'erne, specielt sagen mod Sigvald Olsen og de muligheder for en underkendelse af presseprovisoriets gyldighed, som professor Ernst Andersen har fremdraget¹. Men

¹ Fra juraens overdrev, s. 130ff. Bent Christensen fremhæver med rette det politiske indslag i voteringen (I, 410); men det interessante er, at det i en række tilfælde er højremænd, der er betænkelige ved at godkende provisoriet. Man kan se det som udtryk for, at så mange moderate højremænd ikke følte sig solidariske med Estrup; men man vil vel ikke gå så vidt som

det skal ikke nægtes, at de »politiske sager«, trods den blæst, der naturligt nok har stået om dem, udgør en lille og for retsudviklingen som helhed ikke særlig væsentlig del af Højesterets arbejde siden 1849, og at det er nok så vigtigt at få en redegørelse for de problemer, der dominerer i Bent Christensens fremstilling: rettens beføjelse til at kontrollere forvaltningen, og dens muligheder for at gribe ind over for lovgivningsmagten og erklære en vedtaget lov for grundlovsstridig. Set med en ikke-jurists ukyndige øjne er det et særdeles værdifuldt afsnit.

Georg Nørregård har i kapitlet om Højesteret og den offentlige mening af gode grunde måttet lægge hovedvægten på tiden efter 1800. Når Højesteret så sjældent står for skud før 1800, må man vel med dr. Nørregård kunne formode, at der har været en virkelig respekt for retten — selv »en så hvas tunge som P. A. Heibergs dyede sig«; og at enkeltpersoner, der troede sig forurettet (som den let besynderlige Lars Berth i 1790'erne), kom med kritik, viser jo meget lidt om den almindelige vurdering. Til gengæld er Højesteret nogle gange blevet inddraget i politisk kamp og pressepolemik gennem de sidste 100 år, og det er ikke småting, der her er udtalt — rigsretssagen i 1850'erne, Venstre og socialisterne efter 1870 og den socialdemokratiske presse også efter 1900, C. Th. Zahles kritiske bemærkninger (hans syn har vel i nogen grad været bestemt af ungdomsindtrykkene fra provisorieårene), eller statsminister Staunings lidet ærbødige udtalelser efter Kolindsund-dommen og frihedsbevægelsens kritik under besættelsestiden. Det er et livligt og velskrevet kapitel, og man kan kun udtrykke sin tilfredshed med, at udgiverne i et jubilæumsværk af denne art ikke er vejet tilbage for at præsentere en sådan blomsterkost af mindre elskværdige udtalelser om retten.

Thøger Nielsens redegørelse for rettergangsmåden, dommenes tilblivelse og sagernes beskaffenhed hører til de afsnit, der tydeligst viser de dybtgående forskydninger, der er foregået gennem de 300 år. Thøger Nielsen vil næppe se selve begivenheden 1661 som et dybtgående skel — ved at gå ind på udviklingen før 1660 har han vel snarest fremhævet kontinuiteten — men han understreger virkningen af enevældestaten på længere sigt: at rettens assessorer i første række er statstjenestemænd og efterhånden alle juridisk uddannede, og det afgørende moment, at man i hvert fald fra midten af 1700-tallet får skabt et særligt retsplejesystem for

at hævde, at dommernes holdning udelukkende var politisk bestemt. Ser man på voteringerne, synes det nærliggende, at en dygtigere argumentation fra forsvarers side, som Ernst Andersen antyder, kunne have ført til et andet resultat.

straffesager. Det er en naturlig følge af emnet, at Thøger Nielsen ikke disponerer stoffet efter historisk sammenhæng, men opdeler det i saglig systematik og dermed punkt for punkt kommer frem til en vurdering af aktuelle problemer. Her noterer man sig en udpræget betænkelighed ved, at Højesteret skulle afskæres fra realitetsbehandling af borgerlige sager, en protest mod, at bevisumiddelbarhedsgrundsætningen skulle medføre, at Højesteret alene udtalte sig om jus, ikke om factum (med kritik af de tendenser, Nellesmann i forrige århundrede gav udtryk for under påvirkning af tysk ret). Thøger Nielsen er tilbøjelig til at beklage, at man under indtryk af retssagernes mængde er gået over til at lade retten virke i to afdelinger: det var »på et ret spinkelt grundlag, man brød med århundredgamle traditioner«, og »fremtiden vil vise, om det i længden er en holdbar ordning«, at man i så mange sager nøjes med fem dommere. En øjensynlig sympati for den gamle, talstærke Højesteret som en enhed, en ret der meget vel har formået at bedømme factum, selv om man i så ringe grad har udnyttet mulighederne for vidneafhøring. Tillige nogen kritik af, at retten ikke har ønsket offentlig votering — selv om det måske som i Norge var gået sådan, at dommerne alligevel forinden forhandlede for lukkede døre, havde det muligvis medført, at der blev givet mere fyldestgørende præmisser — og tillige kritik af tendensen til at konkretisere præmisserne så vidt, at de almene konsekvenser af rettens afgørelse svækkes.

Som indledning til sit afsnit om Højesterets domspraksis som retskilde, hvad privatretten angår, bemærker Stig Iuul, ikke uden grund, at en fuldstændig behandling af emnet er en utopi, og selv om den lod sig gennemføre, ville den dog virke utilfredsstillende, fordi man tillige måtte behandle de øvrige domstoles praksis. Stig Iuul har da udvalgt en række specielle retsproblemer, hvor der har været konflikt mellem teori og praksis: f. eks. erhvervelse af ejendomsret under forhold, hvor det afhændede forbliver i sælgerens besiddelse; tilbagesøgning af betaling erlagt af en umyndig køber og hermed spørgsmålet om »pengereglen«; hvor vidt et løfte må anses for forpligtende for den, der giver det, så længe den anden part ikke har akcepteret det; anvendelse af culpa-reglen i erstatningssager. Forinden er bl.a. givet en indgående behandling af præjudikaternes betydning for domspraksis og en diskussion af hovedretninger i den juridiske litteratur, specielt modsætningen mellem det 18. århundredes naturretsbegreb og Ørsteds syn. Også en ikke-jurist finder det særdeles instruktivt at se, gennem de valgte eksempler, hvorledes synspunkterne i den juridiske litteratur har kunnet påvirke retspraksis, ikke mindst

hvornår og i hvilken udstrækning Ørsteds tanker slår igennem; men anmelderen skal af gode grunde vogte sig for at forsøge en vurdering af disse »nice sharp quillets of the law«. Så fængslende som dette er, havde man med stor glæde set flere områder af privatretten behandlet efter samme metode.

Tage Holmboes behandling af domspraksis på strafferettens område kontrasterer med Stig Juuls afsnit. Holmboe søger i sin ret omfattende fremstilling at give en samlende oversigt, og han viger ikke tilbage for at aftrykke en del retsakter, bl. a. voteringer, hvorved læseren får et mere umiddelbart indtryk af rettens virke, end man ellers gennemgående får. Han giver også korte afsnit om Højesterets kontrol med underinstanserne og om bevisbedømmelsen, og man får en fyldig behandling af domspraksis med hensyn til manddrab, løsgtighed og berigelsesforbrydelser, områder hvor det 18. århundredes ændrede syn på forbrydelse og straf træder meget klart frem¹. Sammenholder man med Ellehøjs, Georg Nørregårds og Thøger Nielsens afsnit, fristes man til at sige, at dette århundrede var det vigtigste i rettens historie. I en senere tid ser man blandt andet kontrasten mellem Ørsteds relativt strenge syn på strafferetsplejen og Højesterets betydelige mildere praksis. Derimod kan det ikke nægtes, at behandlingen af de sidste 100 år er kortfattet; man havde f. eks. gerne set lidt mere om, hvorledes Højesteret anvendte straffeloven af 1866 — men i betragtning af, hvor meget der er ydet med hensyn til ældre tid, føles det næsten urimeligt at komme med indvendinger.

Afsnittene om rettens »rekruttering« og om advokaterne er ret kortfattede oversigter.

Endelig må fremhæves Harald Langbergs kapitel om »rettens sæde«. Når man taler om kontinuiteten i Højesterets historie, gælder det unægtelig ikke lokalerne; det er ganske forbavsende, så meget man i tidens løb har tilladt sig at jage rundt med den hæderværdige ret — men det har medført, at man kan give et fyldigt indtryk af, hvilke omgivelser og hvilken indretning af rummet man til skiftende tider har fundet passende, og fremstillingen er et udmærket eksempel på, hvor meget den ydre indretning

¹ Typisk, at man efter ca. 1750 stille holder op med at spørge teologerne om Guds vilje med hensyn til strafferet. At teologerne har bidraget betragteligt til en efter vor opfattelse umenneskelig hård retspleje, er ubestrideligt; men umenneskeligheden skyldtes dog ikke moseloven alene, der lå også verdslige synspunkter til grund for den brutale anvendelse af afskrækkelsesprincippet. Dertil det moment, at teologerne ikke ret vel kunne gøre andet end at holde sig til bibelen; det afgørende var, at man fandt det nødvendigt og naturligt at spørge dem og i det hele følte sig bundet af Guds lov. Holmboes vurdering heraf (II, 167—68) forekommer særdeles velafvejet.

kan fortælle om en institutions historie. Højdepunktet er vel skildringen af den retssal, C. F. Hansen skabte på det andet Christiansborg; over for Harald Langbergs begejstring er det lidt trist at fastslå, at retten i det daglige foretrak at blive i Prinsens Palæ, indtil oldsagssamlingen og indenrigsministeriet forjog den til Amalienborg. Langbergs kapitel er dejligt illustreret og, som man vel kunne vente, sine steder særdeles fornøjeligt. Ikke mindst påvisningen af, at rettens nuværende placering på forhøjningen i halvcirkel stemmer med oldtidens romerske tribunal og med apsisbilledet af Kristus og de tolv apostle i S. Pudenziana i Rom. »Den, der efter forandringen i 1937 så Højesterets præsident sidde selvtrettende på forhøjningen, kunne følgelig notere sig, at nogen værdigere måde at sidde på gaves ikke for en højesteret«. Det bemærkes dog, at man næppe har været sig denne ærværdige baggrund bevidst, og at ordningen simpelthen er praktisk og giver den naturlige ligestilling for dommerne.

Museumsinspektør Gudmund Boesen har som billedredaktør i høj grad bidraget til, at værket præsenterer sig så smukt. Illustrationerne spænder fra Karel v. Manders tegning af rettertinget til Anton Hansens beske maleri af cementkrigen for Højesteret og Bo Bojesens tegning af trængslen, før man afskaffede højesteretssagførerprøven. Det kan ikke nægtes, at de gamle portrætter virker smukkeste, navnlig helsidesplanchen af Henrik Stampe. Men selv Saltofts noget for miskendte højesteretsmaleri fra 1911 må siges at hævde sig stolt som illustration i sammenligning med de moderne farvefotografier af retslokalerne.

Kjeld Winding.

Viggo Sjøqvist: Peter Vedel, Udenrigsministeriets Direktør. II, 1865–1911 (Skrifter udgivet af Jysk Selskab for Historie, Sprog og Litteratur 10). Århus 1962, 387 sider.

1957 udkom 1. bind af nuværende overarkivar i udenrigsministeriet Viggo Sjøqvists værk om P. Vedel (anm. af Erik Møller i Hist. Tidsskr. 11. r. V, 494 ff.). For værkets 2. bind har overarkivar Sjøqvist nu erhvervet den filosofiske doktorgrad ved Københavns universitet¹. Bind I blev modtaget med stor anerkendelse, og også om det foreliggende bind kan der siges meget godt. Det danner afslutningen på den første videnskabelige biografi af en

¹ Den følgende anmeldelse er en tillempet gengivelse af recensentens opposition ved bogens forsvar.